

OMGAAN MET PERCEPTIES VAN RISICO'S VAN STOFFEN

'GETALLEN ZEGGEN MENSEN NIKS'

Het ministerie van IenM, VNO-NCW, de VNCI en de WECF organiseerden een minisymposium over 'Omgaan met percepties van risico's van stoffen'. De cruciale vraag: hoe communiceer je de onzekerheden die toxicologen altijd hebben aan de consument?

Tekst: Igor Znidarsic

'De consument heeft er geen boodschap aan dat hij tijdens een barbecue meer PAK's binnenkrijgt dan van rubbergranulaat op een sportveld'

De consument wil weten of een bepaalde stof veilig is. Kun je bijvoorbeeld je kind rustig laten voetballen op een kunstgrasveld met rubbergranulaat of niet? Toxicologen kunnen zo'n vraag nooit eenduidig beantwoorden. "Mensen willen een conclusie, veilig of onveilig, maar zo zwart-wit is het niet", aldus Daniëlle Timmermans tijdens het goed-

bezochte minisymposium dat op 19 april werd georganiseerd door IenM, VNO-NCW, de VNCI en de WECF (Women Engage for a Common Future). Het thema was 'Omgaan met percepties van risico's van stoffen', oftewel: de rol van producenten, media en wetenschap in de communicatie over de risico's. Veilig of onveilig, dat antwoord kunnen de toxicologen niet geven. Maar ze zijn het

meestal wel eens over de onzekerheden. De grote vraag: hoe communiceer je die aan de consument? Timmermans is professor *Public health risk communication* en *chief science officer Risk communication* bij het RIVM. 'Risico = kans x effect', legde zij nog maar eens uit. "Maar," voegde ze er meteen aan toe, "burgers zien dit vaak anders." Als voorbeeld noemde zij de

FOTO: SHUTTERSTOCK

'De controle over de risico's bepaalt hoe eng mensen iets vinden'

Mexicaanse griep, die in 2009/2010 werd veroorzaakt door een nieuw virus en voor veel onrust zorgde, terwijl het volgens de wetenschappers allemaal wel meeviel (ze kregen achteraf gelijk). Een ander voorbeeld: Chemie-Pack. In de publieke perceptie een grote ramp, maar er is niemand gewond geraakt, laat staan overleden.

Er zijn twee soorten risico's, doceerde Timmermans: controleerbare en oncontroleerbare. De eerste heb je zelf in de hand, zoals roken en (te) veel eten, over de tweede kun je zelf geen controle uitoefenen. "De controle over de risico's bepaalt hoe eng mensen iets vinden", aldus Timmermans. Daarom vinden ze een zendmast eng en ongezond eten niet, en hebben ze er geen boodschap aan dat ze tijdens een barbecue meer PAK's (polycyclische aromatische koolwaterstoffen) binnenkrijgen dan van rubbergranulaat op een sportveld. "Getallen zeggen mensen niks", aldus Timmermans.

Vaccinaties

Wat ook niet helpt is dat experts geregeld van mening verschillen, zoals het geval was bij vaccinaties tegen baarmoederhalskanker en recent bij rubbergranulaat. Daarbij hanteren zij ook nog uitspraken als 'Risico kan niet worden uitgesloten'. Timmermans liet een onderzoek zien naar de interpretatie van deze uitspraak. Het publiek interpreteert de uitspraak heel anders dan de wetenschap, zo is gebleken. Volgens Timmermans is risico een meerdimensionaal gebeuren, op het raakvlak van sociologie, psychologie en communicatie. Naast

de toxicologische rapporten moet het antwoord daarom meer gericht zijn op perceptie en vertrouwen.

Hoe perceptie werkt had de voorgaande sprekerster, Monique Bosman, al uitgelegd. Volgens Bosman, projectleider Bewust Omgaan met Veiligheid bij IenM, is perceptie een gelaagd proces. Het begint met de puur biologische waarneming. Daarna treden allerlei beïnvloedingsfactoren in werking, zoals cultuur, ervaringen, context, vertrouwen, belangen, gevoelens en waarden. De rationele interpretatie vindt na dit proces plaats, en daarna pas begint de communicatie erover. Volgens Bosman ontstaat de perceptie ook bij de overheid, de wetenschap en de media op deze wijze. Zij pleit ervoor dat de belanghebbenden eerder met elkaar in gesprek raken over welke risico's zij zien, om zo meer wederzijds begrip te kweken en te werken aan een meer gezamenlijke vorm en inhoud – uiteraard met respect voor ieders verantwoordelijkheid. De roep om meer met één stem naar buiten te treden werd tijdens de middag meerdere keren gehoord.

Double-blind

De wetenschap kan de onzekerheden verkleinen, maar kan die niet volledig wegnemen, en moet ook niet pretenderen dat te kunnen, betoogde toxicoloog Majorie van Duursen. Zij is *associate professor* aan het Institute for Risk Assessment Sciences en vertegenwoordiger van de Health and Environment Alliance. Er bestaan volgens haar veel onzekerheden over de effecten van een stof. De consument wil het liefst 'ja' of 'nee'

horen bij de vraag of een stof veilig is. Maar dat is onmogelijk vast te stellen. "Er is voor stoffen geen *double-blind case-control study* mogelijk, zoals bij geneesmiddelen." Wel kun je door middel van testen en proeven verschillende normen bepalen en daar uiteindelijk nog een factor 100 onder gaan zitten en dan zeggen dat het risico 'vrijwel verwaarloosbaar' is. Zij vindt het belangrijk dat die nuancering en de onzekerheden worden gecommuniceerd naar het grote publiek. Zo transparant mogelijk, daar waren alle sprekers het over eens. Blijft over de vraag: hoe? De consument heeft vaak al allerlei *www*-informatie tot zich genomen en heeft op basis daarvan zijn mening gevormd nog voordat de toxicologische rapporten verschijnen. Bovendien maakt hij vaak niet het onderscheid tussen gevaar (*hazard*, dat wat er kan gebeuren) en risico (gevaar x blootstelling). Wat ook geldt voor de media. Tijdens de slotdiscussie, geleid door dagvoorzitter Colette Alma (directeur VNCI), merkte iemand op dat er tussen de wetenschap en de publieke opinie een cruciale stap zit: de pers, de media, die zaken het liefst vanuit een negatief oogpunt benadert, want goed nieuws verkoopt niet. Het is een feit, merkte iemand anders op, waar je niks aan kunt doen. Maar volgens Timmermans valt het wel mee, doordat er in de media een zelfcorrigerend mechanisme zit. Er komen altijd vervolgartikelen over andere standpunten, nieuwe inzichten, aanvullende onderzoeken. Maar de vraag blijft in hoeverre die de reeds ontstane perceptie nog kunnen bijsturen. ■